EYEWITNESS to atrocities

Insecurity Insight

МЕДІЙНА ІНІЦІАТИВА за права людини

PHR Physicians for Human Rights

UHC Український центр охорони здоров'я

Лікарні під прицілом

Як Росія протягом року знищувала систему охорони здоров'я України

Лютий 2023

«28 лютого … потрапила ракета у подвір'я лікарні. Повибивало всі вікна. Спочатку відключили світло, потім за дві доби пропала вода, інтернет зник того ж дня. А у Маріуполі взагалі зв'язку не було. У нас взагалі не було жодних комунікацій.

[Через два тижні,] був приліт в лікарню. Один поверх впав на інший ... ці всі плити... одна плита придавила хворих. Лікарі намагалися їх витягнути, але це було дуже складно.

У нашу лікарню зайшли російські військові і зробили з неї свій штаб. Вони повністю оточили лікарню, контролювали все, були на кожному поверсі, кожному прольоті сходів, перекрили всі входи та виходи. По периметру лікарні розставили власну техніку. На даху, на останніх поверхах, стояли снайпери.

Всюди на сходах – люди, у всіх відділеннях – люди, в коридорах - люди. Маленькі діти ... люди прийшли зі своїми тваринами... дідусі, бабусі. Води немає, панувала така антисанітарія ... і в результаті їжі у лікарні не було. Вибите скло, кров під ногами, яка вже засохла, одяг чийсь валяється, каталки поламані. У нас вже не вистачало на всіх препаратів, медикаментів.

Ми, лікарі, питали, чи можемо вийти, але [військові] нам сказали, що нас можуть розстріляти. Нам казали, що нас депортують в Росію.

Під'їзду до лікарні ніякого не було. Розстрілювали дуже багато цивільних машин і швидкі допомоги, ... які приїжджали за допомогою, на очах лікарів з даху лікарні. То поранених носили на ковдрах, на руках, на собі. У підвальному приміщенні у нас був морг, куди зносилися всі тіла, а потім була братська могила, куди всі ці тіла завозили».

Цитата зі свідчень Оксани Кирсанової, лікарки-анестезіолога Обласної лікарні інтенсивного лікування в Маріуполі. Вона розповіла про виклики, пов'язані з наданням медичної допомоги в умовах обстрілів та окупації.

Обкладинка: Персонал біля пошкодженої лікарні у березні 2022 року. Волноваха, Донецька область. Фото: Stringer/Anadolu Agency via Getty Images

Резюме

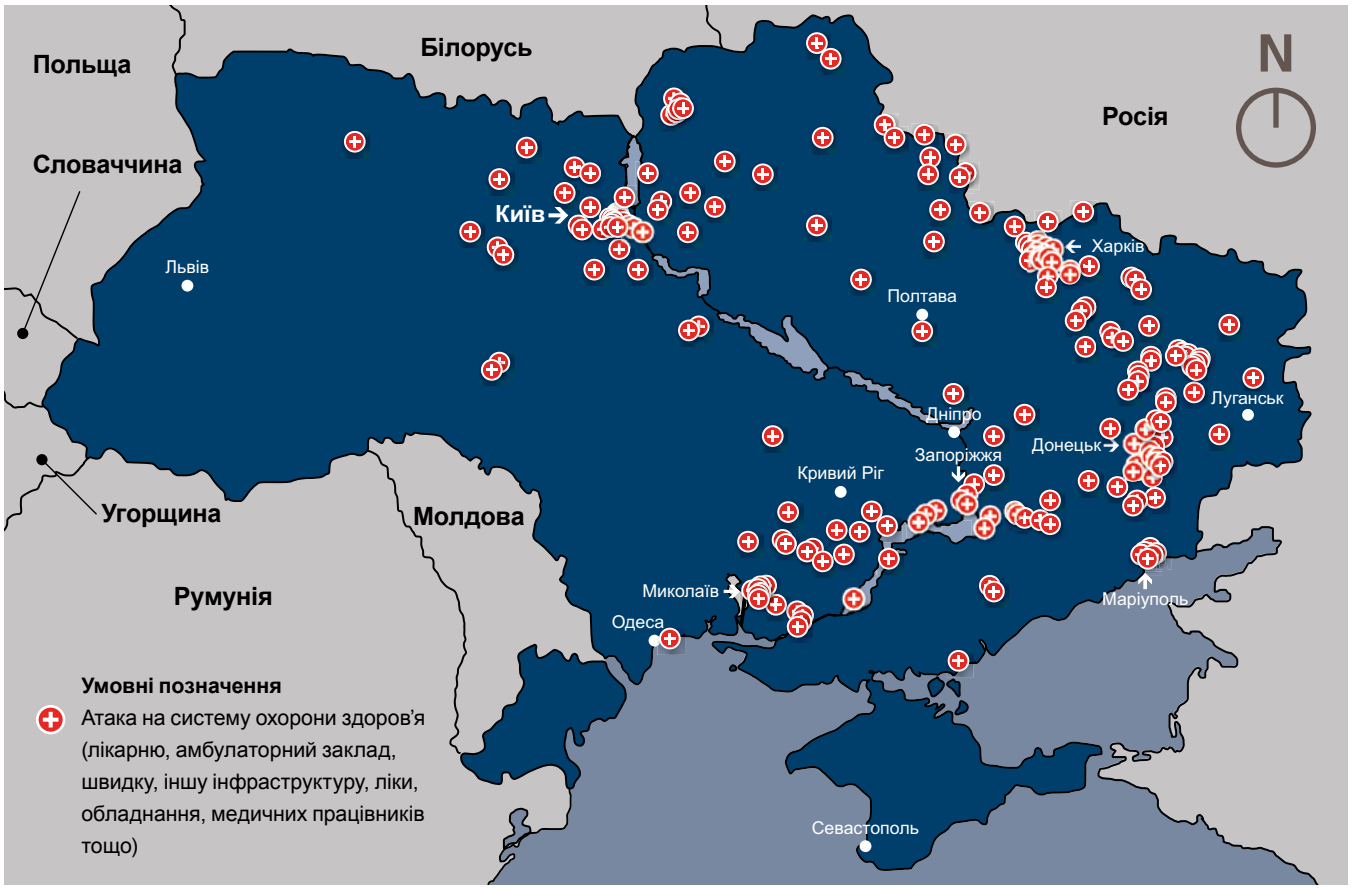

Джерело: Атаки на охорону здоров'я в Україні, база даних "Безпека в цифрах". Дані станом на 31 грудня 2022 року.

24 лютого 2022 року Російська Федерація почала повномасштабне вторгнення в Україну. Цей акт агресії проти суверенної держави є грубим порушенням міжнародного права, яке було широко засуджено міжнародною спільнотою. За рік після вторгнення атаки на цивільне населення та об'єкти стали характерною рисою війни, а застосування сили проти української системи охорони здоров'я – помітною ознакою протиправної поведінки Росії. Лише через два тижні після початку повномасштабного вторгнення російська авіація розбомбила пологовий будинок та дитячу лікарню у місті Маріуполь, що стало одним з показових випадків агресії проти медицини. Фотографія пораненої вагітної жінки на ношах, яка згодом померла разом зі своїм немовлям, стала першим яскравим нагадуванням про жорстокий, невибірковий спосіб, у який Росія веде свою протиправну війну.

У цьому звіті, підготовленому за спільної ініціативи eyeWitness to Atrocities (eyeWitness), Insecurity Insight, Physicians for Human Rights (PHR), Медійної ініціативи за права людини (МІПЛ) та Українського центру охорони здоров'я (UHC), зафіксовано приголомшливу шкоду, яку завдала російська агресія системі охорони здоров'я України від початку вторгнення до кіцня 2022 року. За допомогою 10 детально описаних випадків і спільної бази даних про атаки, звіт демонструє, як Росія порушує міжнародне гуманітарне право, навмисно та невибірково атакуючи систему охорони здоров'я України в рамках ширшої атаки на її цивільне населення та інфраструктуру. Як зазначено у цьому документі, атаки на систему охорони здоров'я здійснювалися різними засобами, включаючи (1) атаки на заклади охорони здоров'я, (2) атаки на автомобілі екстреної медичної допомоги, (3) руйнування критичної інфраструктури охорони здоров'я, викрадення та вивезення медичного обладнання та ліків, (4) напади, тортури та жорстоке поводження з медичними працівниками, включаючи лікарів, медсестер і парамедиків.

Протягом 35 днів від початку вторгнення Росії, інфраструктура охорони здоров'я зазнавала руйнувань щодня. Лише у перші два тижні повномасштабного вторгнення щодня зазнавали атак у середньому 4-5 лікарень та амбулаторних закладів.

Резюме

Ізюмська центральна міська лікарня, що була пошкоджена внаслідок щонайменше трьох атак у березні 2022 року. Вигляд ззовні. Фото — UHC за допомогою додатка eyeWitness to Atrocities, листопад 2022.

«Вони прекрасно бачили, знали, що це лікувальний заклад… Ми думали, що це хоч якось нас врятує. Але виявляється, що святого нічого в цій війні немає».

Алла Барсегян, директорка КНП «Баштанська багатопрофільна лікарня» Миколаївської області, яка була сильно пошкоджена під час обстрілу.

Цілеспрямовані атаки на функціонуючу інфраструктуру охорони здоров'я та медиків під час збройного конфлікту та здійснення невибіркових атак на цивільну інфраструктуру, включаючи медичні заклади, є воєнними злочинами. Якщо такі атаки здійснюються в рамках державної політики на широкій чи систематичній основі, вони також є злочинами проти людяності. На основі доказів, зібраних у цьому звіті, є достатні підстави вважати, що атаки на систему охорони здоров'я України є воєнними злочинами. Більш того, ці дії також вкладаються у певну модель поведінки і потенційно можуть вважатися злочинами проти людяності. Ці злочини вимагають негайного подальшого розслідування органами прокуратури.

Більш широкий вплив цих атак, з точки зору здатності українського уряду забезпечити право людини на доступ до належного медичного обслуговування, є також нищівним. Хоча ще занадто рано оцінювати повний масштаб шкоди, яку ця війна завдала Україні, Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) в останній оцінці потреб у сфері охорони здоров'я, зазначено, що «витрати, які зростають, логістичні перешкоди та пошкоджена інфраструктура ускладнюють доступ до необхідних медичних послуг для все більшої кількості цивільного населення»[1].

У цьому звіті представлено найбільш вичерпно задокументовану база атак та їхніх нищівних наслідків для системи охорони здоров'я України. Звіт спирається на набір даних про атаки, спільно розроблений протягом 2022 року на основі відкритої та конфіденційної інформації. Він також доповнений детальним описом конкретних прикладів — атак на медичні заклади, медичний транспорт, медиків та інші. Інформацію про ці випадки було зібрано у рамках польових візитів до лікарень у чотирьох областях України, огляду та фотофіксації пошкоджених лікарень, а також проведення напівструктурованих інтерв'ю з працівниками лікарень, які були свідками атак.

Висновки вражають. Протягом 35 днів від початку вторгнення Росії, система охорони здоров'я зазнавала руйнувань щодня. Особливо інтенсивними атаки були в лютому та березні 2022 року, коли в середньому 4-5 лікарень та амбулаторних закладів було атаковано щоденно лише у перші 2 тижні вторгнення.

Атаки з різною інтенсивністю продовжувалися протягом всього року. У березні задокументовано 235 атак на охорону здоров'я, а в період з квітня по грудень 2022 — в середньому 47 атак на місяць.

За увесь період, який досліджено у цьому звіті (24 лютого – 31 грудня 2022 року), в середньому щонайменше дві атаки проти системи охорони здоров'я відбувалися щодня.

У період з 24 лютого по 31 грудня 2022 року дослідницька група задокументувала загалом 707 атак на систему охорони здоров'я України.

- Унаслідок 292 атак, 218 лікарень та амбулаторних закладів було пошкоджено або зруйновано повністю. Деякі заклади були атаковані повторно — два і більше разів.
- Зафіксовано 65 атак на автомобілі екстреної медичної допомоги.
- 181 атака на іншу інфраструктуру охорони здоров'я (наприклад, аптеки, центри переливання крові, стоматологічні поліклініки, лабораторії тощо).
- 86 атак на медичних працівників, внаслідок яких було вбито щонайменше 62 працівники та 52 — поранено. Багатьом іншим медикам погрожували, незаконно ув'язнювали, брали в заручники та змушували працювати під російською окупацією.
- Кожен десятий заклад охорони здоров'я пошкоджено внаслідок атак. Найбільші руйнування зафіксовані у східних областях – Харківській, Донецькій, Луганській, а також в Херсонській та Київській областях.

Руйнування системи охорони здоров'я України

Атаки на систему охорони здоров'я України стали характерною рисою від початку повтомасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. У перші після вторгнення 35 днів система зазнавала атак щодня. Кожного дня від початку вторгнення і до кінця 2022 року вчинялося у середньому дві атаки на систему охорони здоров'я.

707
Загальна кількість випадків атак на систему охорони здоров'я

218
Лікарень та амбулаторних закладів пошкоджено чи зруйновано

65
Задокументованих атак на швидкі

181
Задокументована атака на іншу інфраструктуру охорони здоров'я (наприклад, аптеки, центри переливання крові, стоматологічні поліклініки, лабораторії тощо)

86
Атак, внаслідок яких постраждали медичні працівники (62 вбитих, 52 поранених)

Джерело: Атаки на охорону здоров'я в Україні, база даних "Безпека в цифрах". Дані станом на 31 грудня 2022 року.

Резюме

У деяких містах так чи інакше постраждали майже всі медичні заклади. У Маріуполі пошкоджено або зруйновано 8 із 10 місць надання медичних послуг, де безпосередньо надавали медичну допомогу населенню.

У Макарівській громаді Київської області було пошкоджено один та повністю зруйновано два заклади охорони здоров'я та 30 аптек. Такий масштаб руйнувань спричинив серйозні проблеми у доступі до медичних послуг у цій громаді.

У 10 областях 48 лікарень були обстріляні кілька разів, що підкреслює не лише невибірковий характер атак, але й можливість того, що удари мали навмисний характер. Наприклад, Сєвєродонецька міська багатопрофільна лікарня в Луганській області зазнала щонайменше 10 атак з березня по травень 2022 року. В одну з лікарень Харківської області влучили п'ять разів, в іншу – чотири.

Багато лікарень обстрілювали попри маркування спеціальним міжнародно визнаним символом, що засвідчує їхній статус медичного закладу та помітний з повітря. Наприклад, Баштанська багатопрофільна лікарня, атакована у квітні 2022 року, була позначена червоним хрестом на білому полотні, яке було розміщено на даху[2]. За словами директорки Баштанської багатопрофільної лікарні Алли Барсегян, над лікарнею літали дрони й «вони прекрасно бачили, знали, що це лікувальний заклад»[3].«Ми сподівалися, що це якось нас врятує. Але, виявляється, у цій війні немає нічого святого»[4].

Масштаб цих атак підкреслює ширший дестабілізуючий вплив, який вони мають на здоров'я населення України, — від обмеження доступу до життєво необхідних ліків та медичних послуг до значного зниження рівня вакцинації. Результати опитування Міжнародної організації з міграції показали, що станом на початок грудня 2022 року кожний третій українець стикнувся з браком медичних послуг[5].

Тривала агресія Російської Федерації, яка призвела до як цілеспрямованих, так і невибіркових атак на заклади охорони здоров'я України, є грубим порушенням міжнародного права. Росія повинна припинити ці атаки та припинити свою агресію. Відповідальність за воєнні злочини та злочини проти людяності, а також за злочин агресії буде критично важливою; однак Росія також зобов'язана відповісти за порушення міжнародного права, включаючи компенсацію Україні та окремим українцям, а також іншим убитим або пораненим громадянам, за жахливі втрати життя людей та поранення, значні руйнування, а також компенсувати величезні витрати на відбудову. Оскільки охорона здоров'я є спільною відповідальністю, всі сторони конфлікту мають забезпечити дотримання принципів міжнародного гуманітарного права.

Читайте повний звіт за посиланням: phr.org/russias-assault-ukraine

Щоб переглянути нашу інтерактивну мапу атак на систему охорони здоров'я України, дивіться: attacksonhealthukraine.org/?lang=uk

Цілеспрямовані атаки на функціонуючу інфраструктуру охорони здоров'я та її працівників в умовах збройного конфлікту, а також невибіркові атаки на цивільну інфраструктуру, включаючи лікарні та амбулаторні заклади, є воєнними злочинами.

Пошкодження та руйнування системи охорони здоров'я України за місяцями - від 24 лютого до 31 грудня 2022 року

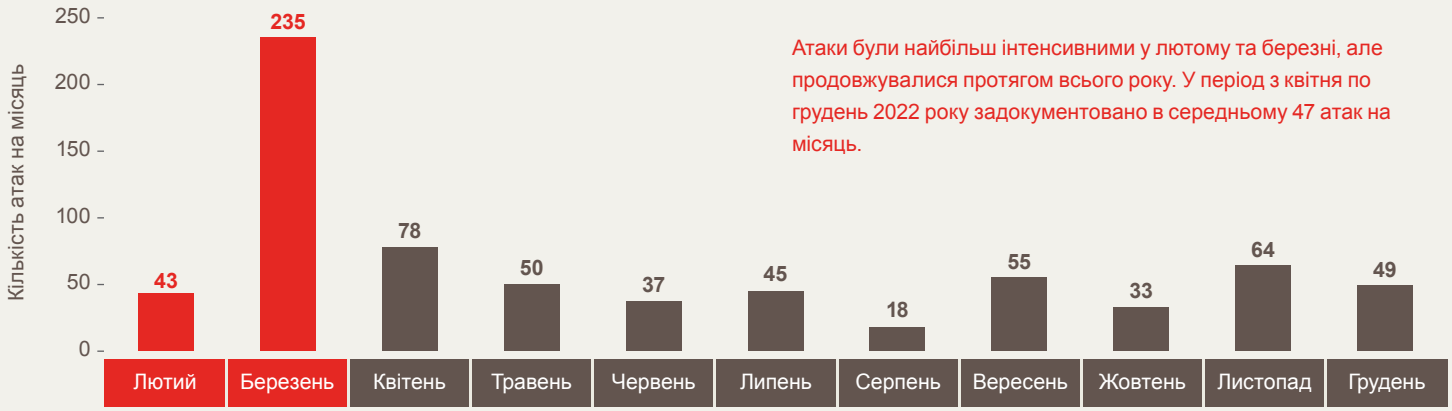

Атаки були найбільш інтенсивними у лютому та березні, але продовжувалися протягом всього року. У період з квітня по грудень 2022 року задокументовано в середньому 47 атак на місяць.

Джерело: Атаки на охорону здоров'я в Україні, база даних "Безпека в цифрах". Дані станом на 31 грудня 2022 року.

Рекомендації

Прокуратурі Міжнародного кримінального суду, Генеральному прокурору України, Незалежній міжнародній комісії ООН з розслідування порушень в Україні та іншим національним прокурорам:

- Пріоритезувати розслідування та провадження у справах про атаки на заклади охорони здоров'я та медичних працівників як воєнних злочинів, так і злочинів проти людяності.
- Створювати справи, спеціально зосереджені на злочинах, пов'язаних з атаками на заклади охорони здоров'я та медичний персонал, забезпечивши належний розподіл ресурсів і навчання для ефективного виконання цього завдання.
- Забезпечити постійну тісну співпрацю та координацію між прокуратурами та їхніми структурами на національному та міжнародному рівнях з метою досягнення найвищої ефективності обміну інформацією.

Дипломатичному співтовариству, включаючи держави-члени Європейського Союзу, Раду Безпеки Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Організацію з безпеки та співробітництва в Європі:

- Публічно засудити атаки на медичні заклади та персонал в Україні, із закликом дотримуватися Женевських конвенцій, Додаткового протоколу I та Резолюції 2286 Ради Безпеки ООН, включно з правилами медичної неупередженості.
- Продовжувати чинити весь доступний політичний, економічний та дипломатичний тиск на Російську Федерацію, аби змусити її негайно припинити невибіркові та цілеспрямовані атаки на цивільне населення та інфраструктуру, у тому числі на медиків, медичні заклади та транспорт, та вивести війська з території України.
- Закликати до негайного звільнення затриманих медичних працівників та гуманного поводження з усіма затриманими відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.
- Скликати засідання Ради Безпеки за формулою Аррії для вирішення проблеми широкомасштабних і систематичних атак на українську систему охорони здоров'я та підкреслити необхідність забезпечення кримінальної відповідальності.
- Забезпечити належне та довготривале фінансування та інші ресурси для механізмів правосуддя та підзвітності, за допомогою яких документують міжнародні злочини та інші грубі порушення прав людини в Україні, включаючи порушення права на отримання та доступ до послуг охорони здоров'я.
- Підтримувати та співпрацювати з міжнародними та українськими неурядовими організаціями (НУО) для підтримки збору, координації та поширення даних про атаки на систему охорони здоров'я.

Уряду України:

- Ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду.
- Прийняти необхідну законодавчу базу на національному рівні, яка б достатньою мірою охоплювала злочини та форми відповідальності, передбачені Римським статутом, включаючи злочини проти людяності та відповідальність командування, а також інші відповідні правопорушення згідно з міжнародним гуманітарним правом.

Раді ООН з прав людини та її держав-членів:

- Поновити мандат Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні на безстроковій основі та забезпечити надійне фінансування та підтримку для її подальшого функціонування.
- Ініціювати тематичну дискусію щодо широкомасштабних і систематичних атак на систему охорони здоров'я України та необхідності забезпечення кримінальної відповідальності.
- Розглянути розширення мандату першого спеціального доповідача щодо «ситуації з правами людини в Російській Федерації», щоб охопити порушення, пов'язані з вторгненням 2022 року, включно щодо прав українських цивільних осіб, яких наразі утримують на території Росії.

Генеральному секретарю ООН:

- Сприяти подальшій координації та співпраці між канцелярією Генерального секретаря та іншими відповідними агентствами ООН, механізмами розслідування та НУО для обміну інформацією про методи, дані, можливості для звітування та ролі щодо атак на охорону здоров'я.
- Призначити Спеціального представника з питань насильства щодо сфери охорони здоров'я для реагування на атаки на систему охорони здоров'я України та в інших конфліктах.

Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ) та державам-членам ВООЗ:

- Проактивно співпрацювати з НУО та агентствами ООН для розширення збору даних в Україні та інших країнах і, де це доречно, публічного оприлюднення.
- Прийняти резолюцію Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я для вирішення нагальних проблем щодо структури, нагляду та функціонування Системи спостереження за нападами на систему охорони здоров'я (SSA), включаючи перегляд Рамкової програми ВООЗ щодо взаємодії з недержавними суб'єктами, яка дозволить взаємний обмін даними з агенціями ООН та НУО в Україні та в інших країнах.
- Застосувати статтю 7 Конституції ВООЗ, що дозволяє призупинити право голосу Російської Федерації. Усунути представників Російської Федерації від керівних посад у структурах ВООЗ.

Виноски

1. Всесвітня організація охорони здоров'я, «Доступ до медичної допомоги в Україні після 8 місяців війни: Система охорони здоров'я залишається стійкою, але ключові медичні послуги та стають все більш недоступними», 24 жовтня 2022 р. https://www.who.int/europe/news/item/24-10-2022-accessing-health-care-in-ukraine-after-8-months-of-war--the-health-system-remains-resilient--but-key-health-services-and-medicine-are-increasingly-unaffordable.
2. «Війна в Україні: Лікарня на півдні України зруйнована російською ракетою», *Sky News*, 22 квітня 2022 р., https://www.youtube.com/watch?v=ff1eF2JSfnE.
3. Інтерв'ю з Аллою Барсегян, Український центр охорони здоров'я, 17 грудня 2022 р. (в архіві).
4. «Війна в Україні: Лікарня на півдні України зруйнована російською ракетою», *Sky News*, 22 квітня 2022 р., https://www.youtube.com/watch?v=ff1eF2JSfnE.
5. Звіт про оцінку ситуації з внутрішнім переміщенням в Україні: загальне опитування населення, раунд 11", Міжнародна організація з міграції (25 листопада - 5 грудня 2022 року), с. 11, https://dtm.iom.int/reports/ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-11-25-november-5.

«Спочатку не зрозуміла, що відбувається, таке відчуття, як по металу кидали камінці, такий був звук. Коли машина загорілася, ми зрозуміли, що нас обстрілюють».

Фельдшерка, чию машину швидкої допомоги обстріляли в Донецькій області у квітні 2022 року

Читайте повний звіт за посиланням

Зруйнована швидка в Тростянці Сумської області, який був окупований російськими військами на початку війни. Фотографія зроблена 28 березня 2022 року Олегом Переверзевим/Global Images Ukraine через Getty Images.